

6-LABORATORIYA ISHI

QAROR QABUL QILUVCHI SHAXS TALABLARIGA KO‘RA YECHIMNI OPTIMALLASHTIRISH. MEZONLARNI DARAJALASH VA ULARNI BELGILAB OLISH USULLARI

Ishning maqsadi: Qaror qabul qiluvchi kishining talablarini belgilash va darajalash, muhimlik vektori qurishni o‘rganish.

1. Nazariy qism

Oldingi bosqichda ma’lumotlarga va boshqa axborot manbalaridan olingan ma’lumotlar asosida maqsadga yetishishning eng yaxshi usuli tanlanadi. Boshqa biror bir yechim variantni tanlashda qaror qabul qiluvchi kishi o‘z talablariga ko‘ra tizim tahlilchilari tomonidan etiborga olinmagan fakt va ma’lumotlarni etiborga olishi mumkin.

Talab – bu yechim sifatining integral bahosi bo‘lib, tizim tahlilchilari tomonidan amalga oshirilgan ob’ektiv tahlilga va qaror qabul qiluvchi kishi tomonidan yechim variantlarining samaradorligini sub’ektiv qarashiga asoslanadi. Masalan, tashkilot mahsulotini turli viloyatlarga yetkazish masalasini eng yaxshi yechimini tanlash masalasi qo‘yilgan bo‘lsin. Tizim tahlilchilari chiziqli dasturlash usuli asosida transport xarajatlarini minimallashtirish shartlariga javob beruvchi optimal variant tanlashdi. Ammo qaror qabul qiluvchi shaxs yetkazib berishning ishonchliligi oshirish, vaqtida yetkazib berish, va nihoyat ko‘plab transport tashkilot rahbarlari bilan shaxsan tanishligini e’tiborga olib, transport xarajatlari tomonidan foydali bo‘lmagan lekin ishonchli boshqa variantni tanladi. Qaror qabul qiluvchi tomonidan ushbu bosqichda so‘nggi yakuniy natija bo‘lib maqsadga yetishish uchun variantlarning qaysi biri mosligini muhokama qilinishidir.

Qaror qabul qiluvchi shaxsning talablari turli usullari bilan aniqlanishi mumkin. Ko‘pincha nazorat elementlari (omillar, muammolar, maqsad, usullar)ni

belgilab olish davomida aniqlash mumkin. Qaror qabul qiluvchi shaxsning aniqlangan va o'lgan talablari talab modeli deb ataladi. Talablar tizimi rasmiy ravishda tanlov funksiyasi yoki yechimlar tanlov mezon deb ataladi.

Mezon qaror qabul qiluvchi shaxsning yechimini samaradorligini baholaydi. Ushbu bosqichda shuni e'tiborga olish kerakki, mezon qaror qabul qiluvchi shaxs uchun muhim, tushunarli bo'lishi kerak. Aynan mezon asosida qaror qabul qiluvchi yakuniy natijalardan qaysi biri yaxshiligi va shu asosida muammoni yechish usulini tanlaydi.

Mezonni tanlash murakkab jarayondir. Lekin barcha iqtisodiy va moliyaviy jarayonlarni natijalarini qiyoslash va tanlash ayrim mezonlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Bunday mezonlarga vaqt, xarajatlar, foyda, samaradorlik kabi mezonlar kiradi.

Mezon qabul qiluvchi qiymatlar va qaror qabul qiluvchi shaxs ongida akslanuvchi jarayonlar natijalarining biron bir xususiyatiga ko'ra tanlash yoki 22 tanlamaslik daraja ko'rsatkichlarini baholash mezon yoki oddiygina baho deb nomlanadi. Baholash mezonlari maxsus qabul qilingan o'lchovlarda tasvirlanadi. Optimallashtirish mezon maqsadga yetishishni sonli o'lchovi, matematik boshqaruv maqsadi F ko'rsatkichni maksimalga (yoki minimalga) yetkazishga harakat qilinadi va quyidagicha ifodalanadi:

2. Ishning bajarilish tartibi

1. Yuqoridagi ma'lumotlar va qo'shimcha adabiyotlar yordamida nazariy qismni o'rganib chiqish.
2. Namunaviy misolni ko'rib chiqish.
3. Ishni bajarish uchun o'qituvchidan masala variantni olish.
4. Ko'p mezonli masalani yechishda optimal mezonni belgilab olish va qaror qabul qiluvchi shaxs talablariga ko'ra yechimni optimallashtirish.
5. Mezonlar darajasi va qaror qabuluvchi shaxs talablarini e'tiborga olgan holda berilgan masalaning optimallashtirish modelini amalga oshirish.